

פרשת וזאת הברכה

שים לב: בכדי להקל על לימוד פרשה זו, הבאנו את כל דברי רש"י, והוספנו ביאור קצר (ע"פ דברי רש"י) למען ירוץ הקורא בו, השאלות הינם הן על דברי רש"י והן על הביאור

ספר "דברים", הוא דברי משה אל ישראל בשנת הארבעים לצאתם ממצרים, קודם שנכנסו לארץ ישראל, הוא החל לדבר עימם בא' שבט כדכתיב (דברים א' ג') "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ, דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וּגו'", פרשיות נצבים וילך והאזינו, נאמרו בז' אדר ביום מיתתו, כדכתיב "אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' וְכָתַב רִשְׁמֵי מַלְמַד שְׁבוּיֹת מוֹתוֹ הַכְּנִיסִם בְּבְרִית, וּבְאוֹתוֹ יוֹם סִמּוֹן לְמִיתָתוֹ, בְּרַחֲמֵי ה' כְּאִמּוֹר בְּפִרְשָׁתוֹ "וְזֹאת הַבְּרָכָה וְגו' לְפָנַי מוֹתוֹ".

פרק ל"ג

א. וְזֹאת הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר בְּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים (נביאו של ה'), אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפָנָיו מוֹתוֹ:

לפני מותו. סמוך למיתתו, שאם לא עכשיו אימתי:

וזאת הברכה. לפני מותו. מש"כ רש"י "שאם לא עכשיו אימתי", פירוש, שכל זמן שהיה חי עדיין לא היה מברך אותם, מפני שכן ראוי לפרנס להוכיח תמיד את דורו, שמכח רוב התוכחה לא יחטאו, ואילו היה מברך אותם היו רואים עצמם חשובים וצדיקים והיו חוטאים, ורק עכשיו סמוך למיתתו ממש בירכם, כי אם לא עכשיו, אימתי יברכם, (ע"פ גור אריה).

פתיחה לברכות ע"י דברי שבח וריצוי לקב"ה

ב. וַיֹּאמֶר, ה' מִסִּינֵי בָּא, וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מִהַר פָּאֲרֹן, וְאַתָּה מִרְכַּבְתָּ קֹדֶשׁ, מִיְמִינוֹ (אשדת) אִשׁ דָּת לָמוֹ:

ויאמר ה' מסיני בל. פתח תחלה בשבחו של מקום ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל, וכל זה דרך רצון הוא, כלומר, כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה: פירוש, קודם שביקש על צרכיהם של ישראל, פתח משה והזכיר שבחו של מקום, בכך שבענוונותו סיבב אצל כל האומות לשאול אם רוצים לקבל התורה, ובחר להזכיר שבח זה שיש בו ג"כ זכות לישראל שהם כן קיבלו את התורה, וכל זה הוא דרך ריצוי, כאומר "כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה".

מסיני בל. יאל לקראתם כשצאו להתייצב בתחתית ההר, כחתן היוצא להקציל פני כלה, שנאמר "לקראת האלהים" (שמות יט, יז) למדנו שאל כנגדם: **וזרח משעיר למו.** שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא ראו: **הופיע.** להם: **מהר פארן.** שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלו ולא ראו: **ואתה.** לישראל: **מרכבות קדש.** ועמו מקצת רכבות מלאכי קדש, ולא כולם ולא רובם, ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשור ותפארתו ביום חופתו: **אש דת.** שהיתה כתובה מאז לפניו בלש שחורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלחות כתב יד ימינו. דבר אחר אש דת, כתרגומו, (נאמר ה' מסיני אתגלי וְזָהָר יְקָרָה מִשְׁעִיר אֶתְחַזֵּן לָנָא אֶתְגְּלִי בְּגִבְרָתָהּ מִטּוֹרָא דְּפֶאֲרֹן וְעִמָּה רִבְבַת קְדִישִׁין קָתִב יְמִינָהּ מִגֹּו אֲשֶׁתָּא אֲרִיָּתָא יְהִי לָנָא) שנתנה להם מתוך האש:

"ויאמר, ה' מסיני בא" - ה' יצא לקראת בני" מהר סיני, (כחתן היוצא לקראת כלה).

"וזרח משעיר למו" - ה' האיר להם (לבני ישראל) בבואו משעיר - לאחר ששאל לבני עשו אם רצונם לקבל התורה, וסירבו.

"הופיע מהר פארן" - וכן הופיע (התגלה) להם בבואו מהר פארן - שם הציע את התורה לבני ישמעאל, וגם הם לא קיבלוה.

בגמ' ע"ז דף ב: מבואר שהקב"ה החזיר את התורה על כל האומות ולא קיבלוה, ואח"כ בא אל עשו וישמעאל שהם מזרע אברהם ומסתבר יותר שיקבלוה, וגם הם לא קבלו, וזהו שהזכיר כאן הפסוק את עשו וישמעאל, שהיו באחרונה, (ע"פ גור אריה).

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

"ואתה" - ובא לישראל **"מרבבות קודש"** - עם מקצת רבבות מלאכי קודש, (ולא בא עם כולם, ואפילו לא עם רובם, ולא כדרך בשר ודם שמראה את כל עושרו ביום חופתו).

"מימינו" - כתב ביד ימינו על הלוחות, את **"אש דת"** - התורה שהיתה כתובה מאז [עוד קודם לבריאת העולם] באש שחורה ע"ג אש לבנה, ונתנה **"למו"** (להם). פירוש ב': כתב ביד ימינו על הלוחות את הדת (התורה), ונתנה להם מתוך האש.

ה' מסיני בא", מה למדים מזה שלא נאמר ה' לסיני בא _____
סכם: איזה שבח של הקב"ה הזכיר משה רבינו קודם שבירכם _____
ומדוע הזכיר דוקא שבח זה _____

האומות שהוזכרו בפסוק שסירבו לקבל התורה

למי הכוונה	לשון הפסוק	
		א.
		ב.

פרש "אש דת", לפירוש א' _____ לפירוש ב' _____

ג. אף חובב עמים. כל קדושיי בידך. והם תכו לרגלך. ישא מדברותיך:

אף חובב עמים. גם חיבה יתירה חיבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי עם, שהרי צנימין לבדו היה עתיד להוולד כשאמר הקב"ה ליעקב "גוי וקהל גוים יהיה ממך" (בראשית לה, יא): **כל קדושי בידך.** נפשות הצדיקים גנוזות איתו, כענין שנאמר, "והיתה נפש אדוני כרוכה בצלור החיים את ה' אלהיך" (שמואל-א כה, כט): **והם תכו לרגלך.** והם ראויים לכך, שהרי תווכו עצמך לתוך תחתית ההר לרגלך צניני, תכו לשון פועלו, הותווכו לתוך מרגלותיך: **ישא מדברותיך.** נשאו עליהם עול תורתך: **מדברותיך.** המ"ם זו קרוב ליסוד, כמו "וישמע את הקול מדבר אליו" (במדבר ז, פט), "ואשמע קול מדבר אלי" (יחזקאל ב, ג), כמו מתדבר אלי, אף זה מדברותיך, מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם טישפורפלידור"ש בלע"ז, ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דברך, והמ"ם זו שמוש משמעת לשון מן (אף חביבנין לשבטיא כל קדישוהי בית ישראל בגבורא אפקנין ממצרים ואנן מדברין תחות עננה נטלין על מימך).

דבר אחר, **אף חובב עמים.** אף בשעת חיבתו של אומות העולם, שהראית להם פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם: **כל קדושי בידך.** כל צדיקהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה שומרים: **והם תכו לרגלך.** והם מתמלעים ומתכנסים לתחת כלך: **ישא מדברותיך.** מקבלין גזירותיך ודעותיך בשמחה. ואלה דבריהם:

לפירוש א':

הפסוק בא לומר מדוע הקב"ה מחבב את ישראל

"אף חובב עמים" - הקב"ה חיבב את השבטים חיבה יתירה. (וכינה אותם "עמים", לפי שכל שבט ושבט קרוי עם, כדמצינו בבנימין). ומה היא החיבה, **"כל קדושי בידך"** - שנפשות הצדיקים גנוזות איתו, וזוכים לחיי העולם הבא.

ומה שזכו לחיבה זו, הוא משום **"והם תוכו לרגלך"** - הם הכניסו עצמם תחת רגליך בהר סיני.

"ישא מדברותיך" - וגם קיבלו על עצמם את הדברים שהיית מתדבר בינך לבין עצמך - דהיינו עול התורה.

לפירוש ב':

בא לומר שהצדיקים דבקים בה', גם כשהאומות שולטים בהם **"אף חובב עמים"** - אף בזמן שהקב"ה מחבב את אומות העולם, ומוסר את ישראל בידם.

"כל קדושי בידך" - כל הצדיקים והטובים, ממשיכים לדבוק בה', ואינם עוזבים אותך, ואתה שומרים.

"והם תוכו לרגלך" - הם מכניסים עצמם תחת צילך, לדבוק בך, אף שיד האומות שולטת בהם.

"ישא מדברותיך" - והם נושאים ומקבלים את גזירותיך ודתך בשמחה.

ולפי ב' הפירושים, פסוק זה מחובר עם הפסוק הבא "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב",

אלו הם דברי בני"י כשקיבלו עליהם עול תורה בהר סיני. הם דברי הצדיקים המקבלים את הגזירות בשמחה.

"מדברותיך", לפי רש"י הפירוש מה שהיית מתדבר, ולפי אונקלוס המ"ם הוא במקום "מן" וכאילו נכתב 'מן דברותיך'.

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

ביאור הפסוק לפי ב' הפירושים ברש"י

לפירוש א'	לפירוש ב'
"אף חובב עמים" למי הכוונה "עמים"	
"כל קדושיו בידך" מה המעלה בזה	
"והם תכו לרגליך" על מה מדובר	
"ישא מדברותיך" את מה קיבלו/מקבלים על עצמם	

כאמור, פסוק זה הוא המשך הפסוק הקודם, לפירוש א': הוא המשך שבחם של ישראל, ולפירוש ב': הוא המשך דברי הצדיקים.

ד. תורה אשר צונו משה, היא מורה (ירושלמי) לקהלת יעקב:

תורה. אשר אלה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזקה ולא נעזבה:

"מורשה קהילת יעקב", באר מה בני ישראל אומרים בזה _____

ה. ויהי בישורון מלך. בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל:

ויהי. הקב"ה: בישורון מלך. תמיד עול מלכותו עליהם: בהתאסף. כלל התאסף ראשי חשבון חסידים: ראשי. כמו "כי תשא את ראש" (שמות ל, יב), ראויין אלו שצרכם. דבר אחר בהתאסף, בהתאסף יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם, הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם:

"ויהי הקב"ה בישורון מלך" - שבני ישראל מקבלים תמיד את עול מלכותו עליהם, וכפופים אליו לקיים כל מצוותיו. (אין הכוונה שהוא מלך רק על ישראל, שהרי הוא מלך על כל העולם, אלא מדבר כאן על ישראל, שהם תמיד מקבלים עול מלכותו).

"בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל" - פירוש א': כשמתאסף מניינם של עם ישראל והשבטים, תמיד ראויים הם לברכה, ("ראשי", אין הכוונה לחשובי העם, אלא פירושו החשבון של כולם, כמו "כי תשא את ראש בני" לפקודיהם).

פירוש ב': "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", כאשר כל ראשי העם מתאספים באגודה אחת, ושלוש ביניהם, אז הקב"ה נוהג עם ישורון כמלך ושומרם ומצילים מכל רע, אבל כשיש מחלוקת ביניהם אין הוא נוהג עימם כמלך.

סיכום ביאור הפסוק

מה הייכות של הפסוק לכאן	מה בא לומר בזה	בהתאסף ראשי עם		מה הכוונה "ויהי בישורון מלך"	
		מה הכוונה	מי הם "ראשי עם"		
"ויהי בישורון מלך" הוא המשך הפסוקים שלפניו, "בהתאסף ראשי עם" בא לומר שראויין לברכה, וכל שצריך והוא הפסוקים הבאים	שבני ישראל תמיד ראויין לברכה	כל פעם שמתאסף מניינם (היינו שכלל מתאספים יחד)	מניינם של עם ישראל	שם ישראל מקבלים עול מלכותו עליהם	פירוש א'
הפסוק הוא ענין לפני ע"מ, ואינו שייך לפסוקים שלפניו ולאחריו	שרק את הקב"ה מן ושומר עליהם	שהם מתאספים יחד ולא במחלוקת	כפשוטו, החשובים של העם	שהקב"ה מלך על עם ישראל	פירוש ב'

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

התחיל בברכת ראובן שהוא בכור לשבטים.

ו. יְחִי רְאוּבֵן וְיָאֵל יִמּוֹת, וְיִהְיֶה מִתּוֹ (אנשיו) מִסְפָּר: (ס)

יחי ראובן. בעולם הזה: **ואל ימות.** לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלעה: **ויהי מתיו מספר.** נמנין צמנין שאר אחיו, דוגמא היא זו, כענין שנאמר "וישכב את בלעה ויהיו בני יעקב שנים עשר" (בראשית לה, כב.), שלא ילא מן המנין:

"יחי ראובן" - בעולם הזה, דהיינו שיתגלה ויתפרסם שלא חטא במעשה בלעה, [והא דכתיב "וילך ראובן וישכב את בלעה פילגש אביו", אינו לפי פשוטו].

"ואל ימות" - בעולם הבא, שלא יזכר לו חטא זה כלל.

"ויהי מתיו מספר" - אנשיו יהיו נמנים עם שאר השבטים, דהיינו שלא יגרום להם חטא דבלעה להוציאם ממנין השבטים. [ומש"כ רש"י "דוגמא היא זו כענין שנאמר וכו'", בא להפקיע שאין הכוונה שיהיו מעטים ויוכלו לסופרם].

מה הוא כפל הלשון "יחי ראובן ואל ימות"

ומדוע היה מקום לומר שראובן ימות, ולא יהא נכלל עם שאר השבטים

אחר ראובן בירך את יהודה, (והקדים את ברכת יהודה לברכת לוי, לפי שרמז בו ברכה לשמעון)

ז. וְזֹאת לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר, שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה, וְאַל עֲמוֹ תִּבְיָאֲנוּ, יָדִיו רַב לוֹ, וְעֶזְרָא מִצְרֵיו תִּהְיֶה: (פ)

וזאת ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על חלקול צדיקם, שנאמר "אשר חכמים יגידו וגו'" (איוב טו, יח). "להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם" (שם יט.), ועוד פירשו רבותינו, (מכות יא: בבא קמא כב.) שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון, מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר "וחטאתי לאחי כל הימים" (בראשית מד, לב.), אמר משה, מי גרם לראובן שיודה, יהודה וכו': **שמע ה' קול יהודה.** תפלת דוד ושלמה, ואסא מפני הכושם, ויהושפט מפני העמונים, וחזקיה מפני סנחריב: **ואל עמו תביאנו.** לשלום מפני המלחמה (ס"א מן המלחמה): **ידיו רב לו.** יריבו ריבו וינקמו נקמתו: **ועזר מצריו תהיה.** על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד ויזעק יהושפט וה' עזרו (דברי הימים ב-יח, לא.).

דבר אחר **שמע ה' קול יהודה,** כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה, ואף כשהלקו ארץ ישראל נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון" (יהושע יט, ט.) וּמִפְּנֵי מֶה לֹא יִיחַד לוֹ בִּרְכָה בְּפָנָיו עֲלָמוֹ, שהיה כלבו עליו על מה שעשה בשטים, כ"כ באגדת תהלים:

רש"י מפרש בשני אופנים מדוע סמך את ברכת יהודה לברכת ראובן:

לפי פירוש א' מדוע נסמכו

והיינו, שראובן הודה על מעשה בלעה, ויהודה על מעשה תמר, שאמר "צדקה ממני".

פירוש ב': על פי הגמ' במסכת מכות (יא:): וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאי דכתיב "יחי ראובן ואל ימת וגו' "וזאת ליהודה".

וכתב רש"י שהוקשה לגמ' ב' קושיות: א. מה ראה לסמוך יהודה לראובן, ב. ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון "וזאת":

ומתרצת הגמ': כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר, עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים.

וכך אמר לפניו: "רבונו של עולם, מי גרם לראובן שיודה, יהודה, וזאת ליהודה", בלשון תמיה, (כלומר, ראובן שלדו קיימת (עצמותיו

מחוברים) כאילו הוא חי, ואיך יתכן ש"וזאת" תהיה "ליהודה" שעצמותיו מגולגלין).

סיים משה וביקש: **"שמע ה' קול יהודה"**, ומיד **עאל איבריה לשפא** (נכנסו עצמותיו למקום חיבורם ששפו משם - רש"י).

אך עדיין לא הוה קא מעיילי ליה (לא הכניסוהו) למתיבתא דרקי, אמר משה: **"ואל עמו תביאנו"** והכניסוהו.

ועדיין, לא הוה קא ידע למישקל ומיטרך (לישא וליתן - רש"י) בשמעתא בהדי רבנן, אמר משה: **"ידיו רב לו"**.

וכאשר ראה שלא הוה ידע לפרוקי (לתרץ) קושיא, אמר משה: **"ועזר מצריו תהיה"**.

סכם, מדוע כתוב "וזאת ליהודה"

שמע ה' קול יהודה - ביקש שה' יקבל את תפילות מלכי בית דוד (שהם מזרעו של יהודה), להצילם מאויביהם. (דוד, שלמה, אסא, יהושפט וחזקיה).

ואל עמו תביאנו - כשיוצא למלחמה, תחזירו לעמו בשלום.

ידיו רב לו - ידיו יריבו את מלחמתו וינקמו את נקמתו, ולא יזדקק לעזרת אחרים ("רב", מלשון ריב).

ועזר מצריו תהיה - תהיה בעזרו להצילו מצריו (תפילה זו הייתה על יהושפט מלך יהודה במלחמת רמות גלעד, דכתיב "ויזעק יהושפט וה' עזרו").

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

פירוש ב' לפרש "שמע ה' קול יהודה וגו':

משה רבינו לא ייחד ברכה בפני עצמה לשבט שמעון, כיון שהיה בלבו תרעומת עליו, על מה שעשה בשטים ע"י זמרי בן סלוא, ומ"מ רמז לו ברכה בתוך ברכתו של יהודה.

שמע ה' קול יהודה, ואל עמו תביאנו - כנ"ל, שמע את תפילת זרעו של יהודה להביאם בשלום מן המלחמה, ונקט הכתוב לשון "שמע" כדי לרמז ולכלול את שמעון בברכה זו, (כפי שמצינו לשון זו בקריאת שמו של שמעון "ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי וגו'").
ידיו רב לו - יהודה יכבוש מארץ ישראל ארצות רבות, יותר ממה שמגיע לו בחלקו, כדי להפריש מהם חלק לשמעון, וכפי שכתוב בפסוק ביהושע: "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון".

סכם בקצרה מה הייתה ברכת משה ליהודה
מדוע משה לא ייחד ברכה לשמעון
והיכן רמז לו ברכה
באיזה דבר נוסף שמעון נכלל יחד עם יהודה

ברכת לוי (חוזר עתה לסדר לידתם)

ח. וַלְלוּ אֱמֹר, תְּמִידָה וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ, אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה, תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה:

וללוי אמר, ועל לוי אמר: **תומיך ואוריך**, כלפי שכינה הוא מדבר: **אשר נסיתו במסה**, שלא נתלוננו עם שאר המלינים: **תריבהו וגו'**, כתרגומו (וללוי אמר תומיך ואוריך אלפשתא לגבר דאשתבכח חסידא קדמך די נסיתוהי פנסתא ויהיה שלים בפנתוהי על מי מצותא ואשתבכח מהימן). דבר אחר תריבהו על מי מריבה, נסתקפת לו לבוא בעלילה, אם משה אמר "שמעו נא המורים" (במדבר כ, י), אהרן ומרים מה עשו:

וללוי אמר - אינו מדבר אל לוי, אלא מדבר עם השכינה עבור לוי (וכן בכל השבטים הכוונה "בעבור", מזרחי).

תומיך ואוריך לאיש חסידיך - נתת (השכינה) את האורים והתומים שלך ללוי המכונה "איש חסידיך".

אשר נסיתו במסה - כאשר חנו ברפידים ולא היה מים, ושבט לוי לא התלוננו יחד עם המתלוננים.

תריבהו על מי מריבה - פירוש א': בחנת אותו במי מריבה ונמצא נאמן, שלא התלוננו על חסרון המים.

פירוש ב': "תריבהו על מי מריבה" מדבר על אהרן, שנענש ולא זכה ליכנס לארץ ישראל, ואף שלא אמר כמשה "שמעו נא המורים", בכל זאת הקב"ה בא עליו בעלילה והענישו כיון שנטפל לעוברי עבירה, ובא הכתוב לשבח את אהרן ששתק ולא אמר לא חטאתי.

מה הפירוש, "וללוי אמר" _____ ולמי משה רבינו מדבר בפסוק זה _____

באר: "תומיך ואוריך לאיש חסידיך" _____

מה השבח שנאמר על שבט לוי _____

"תריבהו", את מי: לפירוש א' _____ לפירוש ב' _____

לפירוש ב', מדוע נענשו שלא יכנסו לארץ ישראל:

משה _____ אהרן ומרים _____

ומה השבח שנאמר כאן על אהרן _____

משה רבינו ממשיך לשבח את שבט לוי, שנשארו נאמנים לה' ולתורתו, גם כשכולם חטאו

ט. הָאֱמֹר לְאֶבְיָיו וּלְאֶמּוֹ לֹא רָאִיתִיו, וְאֶת אֶחָיו לֹא הִפִּיר, וְאֶת (בנו) בְּנָיו לֹא יָדַע. כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרָתְךָ, וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ:

האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו, כשחטאו בעגל ואמרתי "מי לה' אלי" (שמות כג, כו), נאספו אלי כל בני לוי, ומייתם להרוג את אביו אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו או בן בתו וכן עשו, ואי אפשר לפרש אביו וממך ואחיו מאביו וכן בניו ממך, שהרי לויים הם, ומשכבט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר כל בני לוי: **כי שמרו אמרתך**, "לא יהיה לך אלהים אחרים":
ובריתך ינצרו, ברית מילה, שאותם שנטלו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם:

האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר, ואת בניו לא ידע - כשחטאו ישראל בעגל, אמר משה לבני לוי להרוג את כל החוטאים בעגל, וכן עשו והרגו את כל החוטאים, ואפילו את קרוביהם, והתורה מפרטת את סוגי הקרובים שהרגו, "אביו" - סבא (אבי אמו), "אמו", "אחיו" (מאמו), ו"בניו" - נכדים (בן בתו), שהרי אי אפשר לפרש אביו ובניו כפשוטו, שהרי כל שבט לוי לא חטאו, וזה כוונת הפסוק, שעשו עצמם כאינם 'רואים', ואינם 'מכירים' ו'יודעים' שאלו קרוביהם.

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

כי שמרו אמרתך - הלויים שמרו את מה שאמרת במעמד הר סיני "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", ולכן לא עבדו את העגל. **ובריתך ינצורו** - והם אף נצרו (שמרו) במסירות נפש על ברית מילה במדבר, בזמן ששאר ישראל לא מלו מפני הסכנה, (או משום חולשת הדרך, או משום שלא נשבה להם רוח צפונית, (יבמות עא:)).

"האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו'", מתי זה היה

ביאור הקרובים שהוזכרו בפסוק

למי הכוונה	האם אפשר לפרש כפשוטו, ואם לא מדוע	
		"לאביו"
אמו		"לאמו"
	ק. אלא לא מ"ר זאח"ו מאזין שהר שט"ל לא חסאן כלל	"ואת אחיו"
		"ואת בניו"

"כי שמרו אמרתך", איזו אמרה

"ובריתך ינצורו", לאיזו ברית הכוונה

ומה השבח בזה

י. יורו משפטיה לעקב, ותורתה לישראל, ישימו קטורה באפה, וכ"ל על מזבחה:

יורו משפטיה לעקב. ראוין אלו לכך: עולה:

יורו משפטיה לעקב ותורתך לישראל - הלויים יורו וילמדו את הדינים והתורה לישראל, וראויים הם לכך בשכר זה שעמדו בכל הנסיונות שהוזכרו לעיל.

ישימו קטורה באפה, וכליל על מזבחך - וכן ראויים הם להקטיר קטורת שיעלה לריח ניחוח לפניך, ולהקריב קרבן עולה שהוא כליל על מזבחך.

לאילו דברים זכה שבט לוי שמוזכרים בפסוק: א.

ב.

יא. ברה ה' חילו, ופעל ידיו תרצה, מחץ מתנים קמיו, ומשנאיו מן יקומון: (ס)

מחץ מתנים קמיו. מחץ קמיו מכת מתנים, כענין שנאמר "ומתניהם תמיד המעד" (תהלים סט, כד), ועל המעוררין על הכהונה אמר כן. דבר אחר, ראה שעתידין חשמונאים ובניו להלחם עם היונים, והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר "כך ה' חילו ופועל ידיו תרצה": **ומשנאיו מן יקומון**. מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה:

פירוש א':

ברך ה' חילו - ברך ה' את נכסיו.

ופועל ידיו תרצה - ותקבל ברצון את פועל ידיהם שהם הקרבנות.

מחץ מתנים קמיו - הכה את הקמים עליו מכה השוברת את המתנים, והכוונה לאלו שבאים לערער על הכהונה (ונקט "מכת מתנים", כדכתיב "ומתניהם תמיד המעד" שעיקר קומת וכח האדם, הוא במתניו). **ומשנאיו מן יקומון** - ואת שונאיהם תכה מכה חזקה שתמנע אותם מלקום.

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

פירוש ב': משה רבינו התפלל כאן על החשמונאים במלחמתם ביוונים:

ברך ה' חילו - ה' תברך את חילו, שיהא גדול וחזק.

ופועל ידיו תרצה - ותקבל ברצון את פעולות ידיו במלחמה עם היוונים.

מחץ מתנים קמיו - מחץ את היוונים הקמים עליו מכת מתנים.

"ומשנאיו מן יקומו" - ואת שונאיו (היוונים) תכה מכה חזקה שלא תהיה להם תקומה ממנה.

[מה שכתב רש"י "י"ב חשמונאים ואלעזר", צ"ע מהמדרשים דידן שמוזכר ה' בני חשמונאי ואלעזר עמהם, וגדול שבהם יהודה].

ביאור הפסוק לפי שני הפירושים ברש"י

לפירוש א'	על מי מדובר המעוררים על הכהונה / היוונים	"ברך ה' חילו" מה הפירוש "חילו"	"ופועל ידיו תרצה" אלו פעולות	מי הם "קמיו" ו"משנאיו"

ברכת בנימין

יב. לְבִנְיָמִן אָמַר, יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבִטָּח עָלָיו, חוֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם, וּבֵין כְּתִפָּיו שָׁכֵן: (ס)

לבנימין אמר. לפי שברכת לוי צעזעזת הקרבות, ושל בנימין צבנין בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחריו, שאף הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר "וימאס בזהל יוסף וגו'" (תהלים עח, סז), ולפי שצית עולמים חביב משילה, לכך הקדים בנימין ליוסף: **חוֹפֵף עָלָיו**. מכסה אותו ומגין עליו: **כָּל הַיּוֹם**. לעולם, משנבחרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר: **ובין כתפיו שכן**. בגובה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך עשרים ושלש אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים (זבחים נד:), "אמרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן", אין לך נאה בשור יותר מכתפיו:

לבנימין אמר, ידיד ה' ישכון לבטח עליו - משה אמר לבנימין, שהוא ידיד ה', והוא ישכון בארצו בבטחון על ה'.

חוֹפֵף עָלָיו - הקב"ה מכסה ומגין עליו **כָּל הַיּוֹם** - לעולם, והיינו שהשכינה שורה לעולם בירושלים בנחלת בנימין, ואף לאחר החורבן, שמשעה שנבחרה ירושלים, דהיינו ממתי שנבנה בית המקדש הראשון, לא שרתה יותר השכינה במקום אחר. **ובין כתפיו שכן** - בית המקדש שוכן בגבהה של ירושלים, אבל לא במקום הגבוה ביותר, אלא "בין כתפיו" שהוא מעט נמוך, וכמו אצל השור שזה המקום הנאה ביותר (אמנם, כשחשב דוד לבנותו סבר לבנות ב'עין עיטם' שהוא המקום הגבוה ביותר, וא"ל הקב"ה שירד מעט ויבנהו בהר הבית הנמוך מעין עיטם כ"ג אמה, ובזה התקיים "ובין כתפיו שכן").

מדוע נסמכה ברכת בנימין לברכת לוי?
 ואת מי סמך אחרי בנימין? ומדוע?
 ומדוע הקדים את בנימין ליוסף?
 "חופף עליו", מי חופף על מי?
 היכן רואים בפסוק:
 שמשנבחרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר.
 שיש לבנות את בית המקדש במקום גבוה, אך לא הגבוה ביותר.

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

ברכת יוסף, והקדים לו את בנימין לפי שבית עולמים חביב משילה

יג. וַיִּיטֹף אֶמֶר, מְבֹרָכָה ה' אֶרְצוֹ, מִמְּגֵד שְׁמַיִם מִטָּל, וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת:

מבורכת ה' ארצו. שלא היתה נחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב, כארצו של יוסף: **ממגד.** לשון עדנים ומתק: **ומתהום.** שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אהר מולא ככל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב:

וליוסף אמר - ועל יוסף אמר **מבורכת ה' ארצו** - נחלתו מבורכת מה' בכל טוב, יותר מנחלת שאר השבטים.

ובמה הייתה ארצו מבורכת, בכל סוגי הפירות (יש פירות הצריכים לטל, ויש למים, יש שזקוקים לשמש, ויש לירח).

ממגד שמים מטל (טל השמים) - ארצו מבורכת בפירות המתמתקים על ידי הטל.

ומתהום רובצת תחת - וכן היא בפירות שנעשים מתוקים ע"י התהום הרובץ תחת הארץ, שעולה ומלחלח את האדמה.

וכתב רש"י ש"אתה מוצא בכל השבטים שברכתו של משה היא מעין ברכתו של יעקב", וביאר ה"גור אריה" שרש"י כתב זאת כאן, משום שהוקשה לו שהרי יעקב כבר בירך את יוסף בברכה זו, שאמר "ברכות שמים מעל, ברכות תהום רובצת תחת", ומדוע חזר משה ובירכו, ולזה תירץ שכן מצינו בכל השבטים, שברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב, וע"ש מדוע הוצרך משה לחזור ולברך אותה ברכה.

מה הפירוש "מגד"

מדוע אומר "מבורכת ה' ארצו", הרי כל ארץ ישראל מבורכת.

יד. וּמִמְּגֵד תְּבוּאֹת שְׁמַיִם, וּמִמְּגֵד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים:

וממגד תבואות שמים. שהיתה ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפירות: **גרש ירחים.** יש פירות שהלכנה מבשלתן, ואלו הן קשואין ודלועין. דבר אחר גרש ירחים, שהארץ מגרשת ומוליאה מחדש לחדש:

וממגד תבואות שמש - ועוד הייתה ארצו מבורכת, בפירות שנעשים מתוקים ע"י השמש (מפני שנחלתו בהר ואין מה שיסתיר אותה מהשמש).

וממגד גרש ירחים - פירוש א': וכן בפירות שהירח מגדל ומבשל אותם כמו קשואים ודלועים, (הכתוב מכנה את בישול הפירות בלשון "גרש" - גירוש, כיון שאחרי שמתבשל מלקטים ומגרשים אותו מהשדה).

פירוש ב': ירחים הכוונה לחדשי הלבנה, ובא לשבח את הארץ שבכל חודש וחודש הייתה מגרשת (מגדלת) פירות חדשים.

מה המעלה בזה שארצו גלויה לשמש

"וממגד גרש ירחים", מה הפירוש "גרש"

"ירחים" האם הכוונה ירח, או ירח (חודש): לפירוש א' _____ לפירוש ב' _____

טו. וּמִרְאֵשׁ הָרָרִי קָדָם, וּמִמְּגֵד גְּבֻעוֹת עוֹלָם:

ומראש הררי קדם. ומבורכת מראשית ציטוט הפירות, שהרריה מקדימין לזכר ציטוט פירותיהם. דבר אחר, מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים: **גבעות עולם.** גבעות העושות פירות לעולם, ואין פוסקות מעולם הגשמים:

ומראש הררי קדם - פירוש א': נחלת יוסף משובחת בזה שהריו מקדימים לבכר ולבשל פירותיה, לפני שאר ההרים.

פירוש ב': ההרים של נחלת יוסף קדמו לבריאת שאר ההרים.

וממגד גבעות עולם - עוד משובחת נחלתו, בזה שהגבעות שלו מגדלים לעולם פירות מתוקים, ואפילו בעת עצירת גשמים מוציאים הם פירות, ואין תלויים במטר.

טז. וּמִמְּגֵד אֶרֶץ וּמִלֵּאָהּ, וּרְצוֹן שׁוֹכְנֵי סֵנָה, תְּבוּאָתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף, וְלַקֶּדֶד נֹזֵר אָחִיו:

ורצון שוכני סנה. כמו שזכר סנה, ותהא ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה, הנגלה עלי תחילה בסנה: **רצון.** נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא: **תבואתה.** ברכה זו לראש יוסף: **נזיר אחיו.** שהופרש מאחיו במכירתו:

וממגד ארץ ומלואה - שארצו מלאה במיני מגדים, **ורצון שוכני סנה** - וברכה זו היא מרצונו של הקב"ה שנגלה עלי בראשונה בסנה. **תבואתה ברכה זו לראש יוסף ולקדוד נזיר אחיו** - הברכות יחולו על ראשו וקדקדו של יוסף שהפרישוהו אחיו כשמכרוהו לעבד.

"ורצון שוכני סנה", מה הפירוש "שוכני"

ברצונו של מי תחול הברכה

מדוע משה רבינו מכנה אותו "שוכני סנה"

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

סיכום הדברים בהם הייתה ארצו של יוסף מבורכת

פסוק	לשון הפסוק	באר מה היא הברכה
י"ג	מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטֹּל	
	וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת	
י"ד	וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ	
	וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים	פירוש א'
		פירוש ב'
ט"ו	וּמִרֹאשׁ הָרֵי קָדֶם	פירוש א'
		פירוש ב'
	וּמִמֶּגֶד גְּבֻעוֹת עוֹלָם	
ט"ז	וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה	

יז. בְּכוֹר שְׁוֹרֹ הָדָר לוֹ, וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו, בָּהֶם עַמִּים יִנְגַּח יַחֲדוֹ אֶפְסֵי אֶרֶץ, וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם, וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה: (ס)

בכור שורו. יש בכור שהוא לשון גדולה ומלכות, שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים פט, כח), וכן בני בכורי ישראל (שמות ד, כג): **בכור.** מלך היוצא ממנו, והוא יהושע: **שורו.** שכוה קשה כשור, לכבוש כמה מלכים: **הדר לו.** נתון לו, שנאמר ונתתה מהודך עליו (במדבר כז, כ): **וקרני ראש קרניו.** שור כחו קשה ואין קרניו נאות, אבל ראש קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראש: **אפסי ארץ.** שלשים ואחד מלכים, אפשר שכולם מארץ ישראל היו, אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחוזת בארץ ישראל, שחשבה לכולם היא, שנאמר נחלת בני ישראל גוים (ירמיה ג, יט): **והם רבבות אפרים.** אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבה מאפרים: **והם אלפי מנשה.** הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר וזבח וללמונע בַּקֶּקֶל וגו' (שופטים ח, י):

בכור - המלך היוצא ממנו (בכור הוא לשון גדולה ומלכות), הוא יהושע, **שורו** - יהיה חזק כמו שור, שיהושע כבש הרבה מלכים, **הדר לו** - ההדר הזה ניתן לו ע"י הקב"ה.

וקרני ראש קרניו - קרניו נאות כקרני ראש.

בהם - בקרניים אלה, **ינגח יחדיו אפסי ארץ** - הוא יגח את ל"א המלכים מכל קצוות ארץ ישראל.

והם - מנוגחים אלו, הם **רבבות** ההרואים שהרג יהושע שבא משבט **אפרים**.

והם - מנוגחים אלו, הם **אלפי** ההרואים שהרג גדעון, שבא משבט **מנשה**, שנאמר "וזבח וצלמונע בקרקר, ומחניהם עימם כחמשת עשר אלף, כל הנותרים מכל מחנה בני קדם, והנופלים מאה ועשרים אלף איש שולף חרב" (שופטים ח' י').

במה המשיל משה רבינו שיהיה ליהושע: כח וחוזק _____ יופי _____

למי הכוונה "בכור" _____

"והם רבבות אפרים, והם אלפי מנשה", האם הפירוש רבבות משבט אפרים, ואלפים משבט מנשה _____

אלא מה הפירוש _____

מי הרג את: "רבבות אפרים" _____ "אלפי מנשה" _____

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

ברכת יששכר וזבולון, ובזה השלים לברך את בני לאה

יח. וְזִבְלוֹן אָמַר, שִׁמְחָה זְבוּלוֹן בְּצִאתָהּ, וַיִּשְׁשַׁכֶּר בְּאַהֲלֶיהָ:

ולזבולון אמר. אלו חמשה שבטים שצריך באחרונה, זבולון גד דן נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים" (בראשית מז, ז), לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: **שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך**. זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויואל לפרקמטיא בספינות, ומשחקר ונותן לחוד פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה: **שמח זבולון בצאתך**. האלח בצאתך לסחורה: **ויששכר**. האלח בישיבת האהל לתורה לישב ולעבד שנים ולקבוע חדשים, כמו שנאמר "ומצני יששכר יודעי בינה לעתים ראשיהם מאתים", (דברי הימים-א יב, לג), ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך, ועל פי קביעות עתיהם ועבודתיהם:

ולזבולון אמר שמח זבולון - משה כפל את שמו של זבולון בברכה, וכן עשה בברכות גד, דן, נפתלי ואשר, ועשה כן משום שחמשה שבטים אלו היו החלשים מכל השבטים, ולכן כפל את שמותיהם כדי לחזקם, ובגלל חולשתם יוסף בחר לקחתם ולהעמידם לפני פרעה, שפרעה לא ישים אותם לשרי מלחמה.

ולזבולון אמר - וכך בירך משה את שבט זבולון, **שמח** - תצליח **זבולון בצאתך** לסחורה, **ויששכר תצליח באוהלך** - באהלי תורה.

רש"י כתב שכפל את שמו של זבולון, היכן כפל

ומדוע כפל

אלו עוד שבטים היו חלשים

מה עוד נעשה עימם משום שהיו חלשים

מדוע משה צירף יחד את ברכות יששכר וזבולון

ומדוע הקדים את ברכת זבולון ליששכר

"שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך", פרש מהו לשון "שמח"

במה יצליח: זבולון יששכר

מה הייתה הצלחתו של יששכר בתורה

יט. עַמִּים הָרַ יִקְרְאוּ, שֵׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק, כִּי שִׁפְעַת יָמִים יִינָקוּ, וּשְׁפוּנֵי טְמוּנֵי חוֹל: (ס)

עמים. של שבטי ישראל: **הר יקראו**. להר המוריה יאספו, כל אסיפה ע"י קריאה היא, ושם יזבחו זבחים צדק: **כי שפע ימים יינקו**. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה: **ושפני טמוני חול**. כסויי טמוני חול, טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול (מגילה ו), ובחלקו של יששכר וזבולון היה, כמ"ס במסכת מגילה (ס), "זבולון עם חרף נפשו למות" (שפטים ה, יח), משום ד"נפתלי על מרומי קדה", שהיה מתרעם זבולון על חלקו, לאחי נחת שדות וכרמים וכו': **ושפני**. לשון כסוי, כמו שנאמר "ויספון את הבית" (מלכים-א ו, ט), ו"ספון בארז" (שם ז, ג), ותרגומו ומטלל בכיורי (ס"א בכסוי) ארזא.

דבר אחר "עמים הר יקראו", ע"י פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים, הואיל ונטערנו עד כאן, נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעכו"ם אלוהות של זה לא כאלוהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים, אין אומה כשרה כזו ומתגיידין שם, שנאמר "שם יזבחו זבחי צדק": **כי שפע ימים יינקו**. זבולון ויששכר, הים נותן להם ממון בשפע:

פירוש א': ועל פי קביעות העתים של יששכר, היו **עמים** - כל שבטי ישראל, **הר יקראו** - מתאספים (ע"י קריאה), לעלות להר המוריה, ושם בהר המוריה **יזבחו זבחי צדק** - כשיעלו לרגל.

והסיבה שיששכר היה פנוי לעסוק בתורה, עד שזכה לעבר שנים ולקבוע חדשים, הוא **כי שפע ימים יינקו, ושפוני טמוני חול** - זבולון יונק ומתפרנס מהשפע המיוחד של הים, דהיינו דג טרית (מין דג יקר), חלזון, וזכוכית לבנה שבאה מהחול, שהיו בחלקו, ומשפע זה היה לזבולון די כדי לפרנס גם את יששכר. [רש"י מביא מדברי הגמ' (מגילה ו) על חשיבות החלזון, ושם מבואר שחלקו של זבולון לא היה משובח כחלקו של נפתלי אחיו, והיה זבולון מתרעם ואומר "רבונו של עולם, לאחיי נתת להם שדות וכרמים, ולי נתת הרים וגבעות. לאחיי נתת להם ארצות, ולי נתת ימים ונהרות", עד שביקש את נפשו למות, ואמר לו הקב"ה: "כולן צריכין לך על ידי חלזון"].

להמשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

פירוש ב': זבולון ויששכר גורמים לכך שעמים - אומות העולם, **הר יקראו** - נקראים ומתאספים אל הר המוריה, כיון שזבולון היה יושב בגבול ארץ ישראל, ואומות העולם היו באים אליו לקנות ממנו את סחורתו היקרה (טרית, חלזון וזכוכית לבנה), וכיון שהגיעו לארץ ישראל היו אומרים אם באנו עד כאן, נעלה לירושלים לראות מה יראתה (אלוקיה) של אומה זו ומה מעשיה, והם עולים להר המוריה, ורואים כיצד כל ישראל עובדים לאלוה אחד, ואוכלים מאכל אחד, ואומרים "אין אומה כשרה כזו", ומתגיירים שם, **ושם יזבחו זבחי צדק** לה', כדין גר שבא להתגייר, וכך יוצא שבזכות זבולון ויששכר **ששפע ימים יינקו, ושפוני טמוני חול**, באים הגויים ומתגיירים.

"הר יקראו", לאיזה הר הכוונה _____
מה הכוונה "יקראו" _____ ומדוע נקרא כך _____

ביאור הפסוק לפי שני הפירושים ברש"י

"עמים" למי הכוונה	"הר יקראו" לשם מה הם באים לשם	"זבחי צדק" לאלו קרבנות הכוונה	"כי שפע ימים יינקו" סכם, מה נגרם עי"ז זה
לפירוש א'			זבולון ויששכר את יששכר שפע שיש לו, וזכר יששכר פניו לאלוה התורה, עד שזכה לעזר חדשים, שש"ז ע"י ישראל עולים ארצה
לפירוש ב'	אלוה העולם שזא לארץ זבולון לקנות פרקמטיא		השפע של זבולון זורם לזיוא לארצם לעשות פרקמטיא, ואח"כ עולים לבית המקדש, עד שאומרים "אין אומה כשרה כזו", ומתגיירים שם

"ושפוני טמוני חול", מה הפירוש "שפוני" _____
ואלו דברים היו טמונים שם _____
מה גורם לגוים להתגייר _____

ברכת גד, (רש"י אינו מפרש מדוע הקדים את גד לדן ונפתלי, ולא בירכם כסדר תולדתם, אולם עיין באבן עזרא (פסוק ו') מה שפירש)

כ. וְגַד אָמַר, בְּרוּךְ מַרְחִיב גֹּד, כְּלָבִיא שָׁכֵן, וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף קִדְקֹד:

ברוך מרחיב גד. מלמד, שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח: **כלביא שכן.** לפי שהיה סמוך לספר, לפיכך נמשל כאריות, שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים: **וטריף זרוע אף קדקד.** הרוגיהם היו ניכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת:

ולגד אמר - ועל גד הוא אמר, **ברוך ה'**, אשר **מרחיב גד** - שהרחיב את נחלתו של גד לצד מזרח, לפי שהיו מרובים במקנה הוזקקו לתחום גדול, (והרחיב כלפי מזרח, לפי שבצד מערב של תחומו היה הירדן, ובצפון ודרומו היו ראובן וחצי שבט מנשה). והוא יהיה **כלביא** - אריה, וזה בגלל שהוא **שכן** - הוא שוכן על הגבול של ארצו, וכל הסמוכים לגבול צריכים להיות גבורים. ולרוב גבורתו יהיה, **וטריף זרוע אף קדקוד** - שהיו הורגים במכת חרב אחת את הזרוע עם הראש (שחתכו באלכסון את הזרוע עם הראש), ועי"ז היה ניכר מי נהרג על ידם.

"ברוך מרחיב גד", מה הפירוש "מרחיב" _____ לאיזה צד הוא מרחיב _____
מדוע הוצרך לזה _____
מה הסיבה שגד שכן על גבול ארצו _____
כיצד הייתה גבורתו ניכרת _____

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

כא. וַיֵּרָא רֹאשִׁית לוֹ, כִּי שָׁם חֲלָקֶת מְחֻקֶּק סָפוֹן, וַיֵּתֵא רֹאשֵׁי עַם, צִדְקָת ה' עֲשָׂה, וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל: (ס)

וירא ראשית לו. ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ: כי שם חלקת מחוקק. כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק, והוא משה: ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר "ולא ידע איש את קבורתו" (לקמן לז, ו): ויתא. גד: ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוצים בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר "ואתם תעבדו חלוצים לפני אחיכם וגו'" (דברים ג, יח): צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם, ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו. דבר אחר, ויתא משה ראשי עם. צדקת ה' עשה. על משה אמור:

וירא ראשית לו - גד ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא הייתה ראשית כבוש הארץ. והסיבה שביקשו חלק זה, כי שם בנחלתו יהיה חלקת קבורתו של מחוקק - משה רבינו, ואותה חלקה הייתה ספון - ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר "ולא ידע איש את קבורתו".

פירוש א': ויתא - גד בא להיות בכיבוש הארץ יחד עם ראשי עם - לפי ששבט גד היו גיבורים לכן הם הלכו חלוצים לפני העם בכיבוש הארץ.

צדקת ה' עשה - שבט גד עשו צדקה לפני ה', שקיימו את הבטחתם למשה רבינו לא לעבור את הירדן עד שבני ישראל יסיימו לכבוש ולחלוק, ובזה הוא קיים את דיניו ומשפטי עם ישראל - שכן ראוי לעשות, שאף שנוטלים חלק בעבר הירדן הם צריכים ג"כ להשתתף במלחמה (וכדברי משה אליהם: "האחיכם יבואו למלחמה, ואתם תשבנו פה", במדבר ל"ב ו').

פירוש ב': "ויתא ראשי עם עד סוף הפסוק, מדבר בשבחו של משה, והוא המשך של "מחוקק ספון".

ויתא - (ויבא) משה ראשי עם - בראש העם, היינו שבמלחמת סיחון ועוג, משה עמד בראש המלחמה, ולא נהג כמלכי האומות ששולחים את חילותיהם להילחם לבד, והם נשארים מאחור.

צדקת ה' עשה - משה עשה צדקה לפני ה', שלימד את חוקי ה' ומשפטי עם (את) ישראל.

וירא ראשית לו, מה הוא ראה.
מדוע ארץ סיחון ועוג נקראת "ראשית".
ומדוע הוא ביקש לנחול בעבר הירדן.

ביאור הפסוק לפי שני הפירושים ברש"י

לפי פירוש ב'	לפי פירוש א'	על מי מדובר	
		באיזו מלחמה מדובר	"ויתא ראשי עם"
מלחמת סיחון ועוג	כבוש הארץ	מה נאמר בזה	מה הצדקה שעשה ומשפטי עם ישראל
שמה ראש המלחמה לא כשאר המלכים	שלא להלחם בראש עם ישראל ככבוש הארץ		
הוא עשה צדקה בזה שלמד לישראל את משפטי ה'	שקיימו הכתמים למשה רבינו שעזרו חלוצים לפני ה' במלחמה	מהם המשפטים	
	הנהלת הייתה צדק ומשפט שלא להלחם		

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

ממשיך לברך את בני השפחות לפי סדר תולדותם (חוץ מגד)

כב. וַיֵּלֶדֶן אֶמֶר, בֶּן גֹּר אַרְיֵה, יִזְנֹק מִן הַבֶּשֶׂן:

דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו כאריות: יזנק מן הבשן. כתרגומו (וילדן אמר דן תקיף פגור אריון ארעה שתאיא מן נחליא דנגדן מן מתנן) שהיה הירדן יואל מחלקו ממערת פמייאס והיא לשם, שהיא בחלקו של דן, שנאמר "ויקרא לשם דן" (יהושע יט, מז), וזינוקו וקילוחו מן הבשן. דבר אחר, מה זינוק זה יואל ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לשם שהיא פמייאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יואל ממערת פמייאס, והוא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפורש בספר יהושע, והוא שנאמר "ויאל גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגו'" (שם), יאל גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחול בו:

ולדן אמר - ועל דן אמר, דן חזק כמו גור אריה - והוצרך לחזקו, כיון שגם דן היה מושבו סמוך לגבול.

פירוש א': יזנק (יקפוץ וידלג) מן הבשן - ארצו שותה מנהר הירדן שנובע ממערת פמייאס שבחלקו של דן, וכיון שעיקר זינוקו וקילוחו של הירדן התחיל רק בבשן, לכן כתוב "יזנק מן הבשן".

פירוש ב': יזנק מן הבשן - כמו שהירדן מזנק מן הבשן ונחלק לב' מקומות, כך דן זינק ממקומו ונטל נחלה נוספת בצד צפון, שבתחילה נחל בצד צפונית מערבית של הארץ (עקרון וסביבותיה), וכיון שלא הספיק להם כבשו את לשם בצפונית מזרחית.

"דן גור אריה", אונקלוס תרגם "תקיף פגור אריון", פרש לפי דבריו, לענין מה נמשלו לאריה _____
"יזנק מן הבשן", מהיכן נובע הירדן _____ והיכן עיקר זינוקו _____
בפירוש א', כתב רש"י כתרגומו, וז"ל "וילדן אמר דן תקיף פגור אריון ארעה שתאיא מן נחליא דנגדן מן מתנן".

פרש את דבריו _____
לפי פירוש ב', לענין מה הפסוק ממשילו לזינוק _____
ומדוע דן נטל חלקו בשני מקומות _____

כג. וַיִּנְפְּתְלִי אֶמֶר, נִפְתָּלִי שִׁבְעֵי רָצוֹן, וּמֵלֶא בְּרַפְתָּ ה', יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה: (ס)

שבע ראון. שהיתה ארצו שבעה כל ראון יושביה: ים ודרום ירשה. ים כנרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה. לשון כווי, כמו "עלה קש" (דברים א, כא), והטעם שלמעלה כרי"ש מוכיח, כמו ירש, ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה"א יהיה הטעם למעלה, שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן ירשה לשון כווי, ובמסורת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון כווי דטעמיהון מלעיל:

ולנפתלי אמר - ועל שבט נפתלי אמר, נפתלי שבע רצון - ארצו של נפתלי מגדלת פירות מבורכים, המשביעה את רצון כל יושבי הארץ. ומלא ברכת ה' - הארץ מלאה בברכת ה'.

ים ודרום ירשה - לך וירש את ים הכינרת, וגם חלק מהיבשה בצד דרום של הים, כדי שתוכל לפרוש שם מצודות ומכמורות דגים. ["ירשה", אינו לשון עבר שהוא ירש אותה, אלא לשון ציווי - לך תירש].

"שבע רצון", מי _____
וממה הוא שבע רצון _____
"ים ודרום", לאיזה ים הכוונה _____ מה הפירוש "ודרום" _____
ואת מה הוא קיבל בדרומה _____

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

כד. וַיֹּאמֶר אֱמֹר, בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר, יְהִי רְצוֹי אַחִיו, וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ:

בנוך מבנים אשר. ראיתי בספרי (שנה) אין לך בכל השבטים שנתברך צבנים כאשר, ואיני יודע כיצד: **יהי רצוי אחיו.** שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקיון ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר "יהי רצוי אחיו", שהיו צנותיו נאות, והוא שנאמר בדברי הימים (ח"א, לא) "הוא אבי צרזית", שהיו צנותיו נאותות לכהנים גדולים הגמסחים בשמן זית: **וטובל בשמן רגלו.** שהיתה רגלו מושכת שמן כמעין, ומעשה שנאמרו חנשי לודקיא לשמן, מנו להם פולמוסטוס אחד וכו' (ספרי שנה), כדאיתא במנחות (פה):

ולאשר אמר - ועל שבט אשר אמר, ברוך מבנים אשר - שנתברך בבנים יותר מכל השבטים, וכתב רש"י "ואיני יודע כיצד".

יהי רצוי אחיו - פירוש א': יהיה רצוי לאחיו (שאר השבטים), על ידי שיספק להם שמן זית משובח, והם ירצו אותו כנגד זה בתבואה.

פירוש ב': בנותיו יהיו נאות, וינשאו לאחיו החשובים, דהיינו הכהנים גדולים והמלכים הנמשחים בשמן זית, ויהיו מרוצות להם. **וטובל בשמן רגלו -** ארצו הייתה מבורכת בשמן זית, עד שהיה מושכת שמן כמו מעין שאפשר לטבול בו את הרגליים. וכפי שהובא בגמ' מנחות מעשה באנשי לודקיא, וכדלהלן:

תנו רבנן: "וַיִּטְבֹּל בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ" זה חלקו של אשר שמושך שמן כמעין, אמרו פעם אחת נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן, מינו להן פולמוסטוס (שליח עובד כוכבים, רש"י) אחד, אמרו לו: "לך והבא לנו שמן במאה ריבוא". הלך לירושלים, אמרו לו: "לך לצור", הלך לצור. אמרו לו: "לך לגוש חלב". הלך לגוש חלב, אמרו לו: "לך אצל פלוני לשדה". הלך, ומצאו שהיה עוזק (אותו יהודי היה חופר ועודר תחת זיתו, רש"י) תחת זיתו. אמר לו: "יש לך שמן במאה ריבוא, שאני צריך". אמר לו: "המתן לי עד שאסיים מלאכתי". המתין עד שסיים מלאכתו, לאחר שסיים מלאכתו, הפשיל כליו לאחוריו, והיה מסקל (מפנה אבנים מן השדה, ומתוך כך נדמה לו לאותו פולמוסטוס שהוא עני, רש"י) ובא בדרך, אמר לו: "יש לך שמן במאה ריבוא, כמדומה אני ששחוק שחקו בי היהודים" (ששלחוהו אליו לקנות שמן, והיה נראה בעיניו כעני).

כיון שהגיע לעירו, הוציאה לו שפחתו קומקום של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן וטבל בו ידיו ורגליו, לקיים מה שנאמר "וַיִּטְבֹּל בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ", לאחר שאכלו ושתו מדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו המוכר: "כלום אתה צריך ליותר", אמר לו הפולמוסטוס: "הן, אלא שאין לי דמים", אמר לו: "אם אתה רוצה ליקח קח, ואני אלך עמך ואטול דמיו". מדד לו שמן בשמונה עשר ריבוא. אמרו על זה: "לא הניח אותו האיש (הפולמוסטוס), לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל, שלא שכרו" (בכדי לשאת את השמן).

כיון שהגיע לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו. אמר להם: "לא לי קלסוני, אלא לזה שבא עמי שמדד לי שמן במאה ריבוא, והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא". מעשה זה בא לקיים מה שנאמר (משלי י"ג ז) "יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר וְאֵין כָּל, מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב". ("מתעשר", מראה עצמו כעושר, ואין לו כלום. "מתרושש", ויש נוהג כעני ויש לו הון רב, כגון זה שהיה עשיר גדול, והוא עושה עבודת שדהו בעצמו, כמו עני, רש"י).

ביאור "יהי רצוי אחיו", לפי שני הפירושים ברש"י

לפי פירוש א'	למי הכוונה "אחיו"	על ידי מה היה מרוצה להם
לפי פירוש א'		
לפי פירוש ב'		

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

משסיים את ברכת של שבת ושבת, מתחיל לדבר כנגד כל ישראל

כה. בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת מִנְעֵלָיִךְ, וְכִימִיךְ דְּבִאךְ:

ברזל ונחשת מנעליך. עכשיו הוא מדבר נגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר, ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה. כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר "ברזל ונחשת מנעליך", ארצם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל: **וכימך דבאך.** וכימך שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך ימי נעורך, כך יהיו ימי זקנתך, שהם דואבים זבים ומתמוטטים. דבר אחר "וכימך דבאך", וכימך שהם טובים לך כמנין ימך, כל הימים אשר אתם עושים לנו של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות דואבות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת בפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם, אשכולני"ט, הכסף והזהב פְּלֶה מהם שהם מזיבות אותם לארצם:

ברזל ונחשת מנעלך - פירוש א': ארץ ישראל סגורה ונעולה, ע"י גבורי ישראל שיושבים בגבולות, ומונעים את האויבים ליכנס לארץ, וכאלו היא נעולה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת.

פירוש ב': הארץ נעולה על ידי הרי נחלת אשר, שחוצבים מהם ברזל ונחשת.

פירוש א': **וכימך - ימי נעורך,** יהיו ימי **דבאך - זקנותך,** היינו שימי זקנותך יהיו טובים כמו ימי נעורך, (ימי זקנה מכונים "דבאך", על שם שהם דואבים - כואבים, זבים ומתמוטטים).

פירוש ב': **וכימך דבאך - כל הימים שתעשו רצונו של מקום,** יהיו "דבאך", שהכסף והזהב שבכל הארצות יזובו אליך, וזה ע"י שארץ ישראל תהיה מבורכת בפירות וכל הארצות באים לקנות פירות אלו, ומעבירים אליכם את כל כספם וזהבם, עד שהוא כלה מהם. "ברזל ונחשת מנעלך", על ידי מה הארץ נעולה:

לפירוש א' _____

לפירוש ב' _____

ביאור "וכימך דבאך", לפי שני הפירושים ברש"י

	"וכימך דבאך" מה הברכה בזה	"דבאך" מה הפירוש	"וכימך" לאלו ימים הכוונה	
לפי פירוש א'				
לפי פירוש ב'				

כו. אֵין כַּאֲ-ל יִשְׁרוּן, רֶכֶב שָׁמַיִם בְּעֶזְרָה, וּבְגָאוֹתוֹ שְׁחָקִים:

כו. מִעֲנֵה אֱלֹהֵי-י קֹדֶם, וּמִתַּחַת. זְרַעַת עוֹלָם. וַיִּגְרֶשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב, וַיֹּאמֶר הַשָּׁמַד:

אין כא-ל ישרון. דע לך ישרון, שאין כא-ל בכל אלהי העמים, ולא כאורך אורם: **רוכב שמים.** הוא אותו אלוה שבעזר, ובגאותו הוא רוכב שחקים:

מעונה אלהי קדם. למעון הם השחקים לאלהי-י קדם, שקדם לכל אלהים, וזכיר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים: **זרועות עולם.** סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על כרחם יחרדו ויזעו וכחם חלץ מפניו, לעולם אימת הגבורה על הנמוך, והוא שהכח והגבורה שלו בעזר: **ויגרש מפניך אויב.** ואמר לך השמד אותם: **מעונה.** כל תיבה שפריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה:

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

אין כא-ל ישורון - דע לך ישורון (ישראל), כי אין כאלוקיך החזק בכל אלוהי העמים, כמו שנאמר "כי לא כצורנו צורם" (לעיל ל"ב ל').
רוכב שמים, הוא אותו אלו-ה אשר **בעזרך, ובגאותו** הוא רוכב **שחקים**, ששם נמצאים השרפים, האופנים וחיות הקודש, וה' רוכב (שולט) עליהם.

והשחקים הם כביכול **מעונה** (למעון) עבור הקב"ה, שהוא **אלקי קדם**, שקדם לכל האלהים.
ומתחת מעונותו שוכנים **זרועות עולם** - סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפו וגבורתו של עולם, וכיון שהם למטה מה', הרי הם חרדים ומזדעזעים מפניו, שלעולם אימת הגבוה על הנמוך, והקב"ה שהכח והגבורה שלו הוא זה שבעזרך, **ויגרש מפניך אויב, ויאמר לך השמד אותם**.

_____ "אין כא-ל ישורון", מי הם ישורון
_____ מה אמר להם בזה
_____ את מה בחר לו הקב"ה למעון
_____ מי הם "זרועות עולם" _____ ומדוע הם מכונים כך
_____ וממי הם מפחדים _____ ומה הוא אמר לישראל לעשות לאויב
_____ כח. וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד. עֵינֵי יַעֲקֹב. אֶל אֲרִיז דָּגָן וְתִירוֹשׁ. אֶף שָׁמִי יַעֲרֹפוּ טָל:

בטח בַּדַּד. כל יחיד ויחיד, איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין, ואין כריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב: **עין יעקב**. כמו "ועינו כעין הבדולח" (במדבר יא, ז), כעין הברכה שברכס יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה "בדד יסבתי" (ירמיה טו, יז), אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב, "והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם" (בראשית מח, כא): **יערפו**. יטיפו: **אף שמי יערפו טל**. אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, "ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'" (שם כז, כח):

וישכון ישראל בארצו לאחר שישמידו את הכנענים, **בטח בַּדַּד** - מרוב בטחון יהיו יכולים לשבת בדד - לבדם, איש תחת גפנו ותחת תאנתו, ואינם צריכים להתאסף ולגור יחד מפחד האויב.
וה"בדד" שהם ישבו, אינו קללה, כפי שאמר ירמיהו הנביא "בדד יסבתי", אלא הוא ברכה, והרי זה **עין יעקב** - כעין מה שבירכם יעקב "והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", ובגלל שה' יהיה עימם ירגישו בטוחים לישב בדד.
וזה יהיה, **בארץ דגן ותירוש**.

אף שמי יערפו (שמים שלו יטיפו = יזלו) **טל**, בנוסף על ברכת יעקב דלעיל, תחול עליהם ג"כ ברכת יצחק, שאמר "ויתן לך האלקים מטל השמים וגו'".

_____ "וישכון ישראל בטח בדד" מה הברכה בזה שישכנו בדד
_____ "עין יעקב", מה הייתה ברכת יעקב
_____ איזה עוד ברכה בירכם בנוסף לברכת יעקב

כט. אֲשֶׁרִיד יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹהוּ. עִם נוֹשֵׁעַ בָּה'. מִגֵּן עֲזָרָה. וְאֲשֶׁר חָרַב גְּאוֹתָהּ. וַיִּכְחָשׁוּ אֹיְבֵיהָ לָּהּ. וְאַתָּה עַל בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: (ס)

אשריד ישראל. לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם מה לי לפרוט לכם, כלל דבר, הכל שלכם: **אשריד ישראל מי כמוך**. תשועתך זה' אשר הוא מגן עזרך (ואשר הוא) חרב גאותך: **ויכחשו אויבך לך**. כגון הגבעונים שאמרו "מאריך רחוקה בואו עבדיך וגו'" (יהושע ט, ט): **ואתה על במותימו תדרוך**. כענין שנאמר "שימו את רגליכם על המלכים האלה" (שם י, כד):

לאחר שפירט משה את כל הברכות, אמר להם שבאמת אינו צריך לפרט להם, כיון שכלל הדבר הוא שהם מבורכים בכל הברכות, והכל שלהם.

אשריד ישראל, מי כמוך בכך שאתה **עם נושע בה'** - עם שתשועתו ע"י הקב"ה, שהוא **מגן** עליך והוא **בעזרך, ואשר הוא החרב** שעליו **גאותך** - כמו שאדם מתגאה בחרבו וסומך עליו, כך אתה מתגאה וסומך על הקב"ה.

ויכחשו אויבך לך - נצחונך יהיה כ"כ גדול, עד שאויבך יצטרך להכחיש ולומר שאינם אויבך, וכמו שעשו הגבעונים מפחד יהושע.
ואתה תנצח את כל אויבך, ועל במותימו - על המלכים שלהם **תדרוך** ותשפיל אותם, וכפי שציוה יהושע "שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה" (במותיהם - לשון גובה, והיינו המלכים שהם הגובה שלהם).

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

_____ "אשריך ישראל", מה בא לומר להם בזה.
_____ "מי כמוך", באלו דברים אמר להם שהם מיוחדים:
א. _____ ב. _____ ג. _____
_____ "ויכחשו אויביך לך", מה האויבים יכחישו
_____ ומדוע יעשו כן
_____ "על במותימו תדרוך", למי הכוונה "במותימו"
_____ וכיצד הם ישפילו אותם

סיכום הברכות

משה רבינו פותח בדברי שבח לישראל שראויים הם לברכות

א. וזאת הברכה אשר בירך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו. ב. לפני שהקב"ה נתן את התורה לישראל, פנה לאומות העולם ושאלם אם ברצונם לקבל את התורה, והם סירבו, ואח"כ בא לקראת ישראל ועמו מקצת מרבבות מלאכי קודש, כדי לתת להם הלוחות שכתבם בימינו, ואת התורה שנכתבה באש שחורה ע"ג אש לבנה, ונתנם להם מתוך האש. ג. בני ישראל הכניסו עצמם לקבל עול תורה בהר סיני, וזכו ע"ז שהקב"ה חיבבם ביותר, שהצדיקים זוכים להיות במחיצתו בעולם הבא. ד"א, גם כשהקב"ה מחבב את הגוים, ומוסר את ישראל בידם, הצדיקים נשארים דבוקים בה' ומקבלים את גזירותיו בשמחה, והוא שומרם תחת ידו. ד. בני ישראל בסיני, או צדיקי הדורות אומרים, תורה שצויה לנו משה בסיני, ירושה היא בידינו ולא נעזבנה. ה. בני ישראל מקבלים על עצמם את עול מלכות ה', ותמיד שורה עליהם הברכה, וכאשר הם מאוגדים יחד, הקב"ה שומרם מכל רע, אבל כאשר יש בהם מחלוקת ח"ו אינו נוהג עימם כמלך.

ברכות משה רבינו לכל שבט ושבט

ראובן - ו. אף שחטא במעשה בלהה, לא יזכר לו חטאו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ויהיו אנשיו נמנים יחד עם שאר השבטים.
יהודה - ז. תקבל את תפילות מלכי בית דוד, ויצליחו במלחמותיהם, וישובו בשלום, ותהיה בעזרם להצילם מאויביהם. ד"א, יצליח לכבוש ארצות רבות יותר מן המגיע לחלקו, כדי שיוכל להפריש מהם חלק לשמעון.
שמעון - לא נתברך בפירוש, ורמזו בברכת יהודה ("שמע ה' קול יהודה"), שיקבל חלק בארץ.
לוי - ח. הקב"ה נתן להם את ה"אורים ותומים", וזה מכיון שניסה אותם ברפידים, ועמדו בנסיון ולא התלוננו על חסרון המים. לפירוש א', וכן לא התלוננו במי מריבה. ד"א, משבח את אהרן שכשנענש במי מריבה, שתק ולא אמר "לא חטאתי", אף שלא חטא. ט. וכאשר חטאו ישראל בעגל, שבט לוי הרגו את מי שעבד לו, אף אם היו קרוביהם, ובזה שמרו את מה שה' אמר "לא יהיה לך אלהים אחרים", וכן קיימו מצות ברית מילה במדבר, ולא כשאר ישראל. י. ובשכר נאמנותם לה' ראויים הם להורות דיני התורה לישראל, ולהקטיר קטורת, ולהקריב קרבנות עולה. יא. ה', תברך את נכסיהם, ותקבל ברצון את קרבנותיהם, והכה את הקמים נגדו מכת מחץ שלא יוכלו לקום ממנה. ד"א, התפלל שהחשמונאים יצליחו במלחמתם עם היוונים, ויכו את אויביהם, אף שמעטים הם מהיוונים.
בנימין - יב. הוא ידיד ה', והקב"ה ישרה את שכנתו בחלקו לעולם, שבית המקדש יבנה בחלקו.

יוסף - יג. ארצו תהא מבורכת ביותר, בפירות מתוקים על ידי הטל ומי התהום. יד. ויגדלו שם פירות אשר השמש והירח מבשלים וממתקים אותם. ד"א, ארצו תגדל בכל חודש פירות חדשים. טו. פירות הרי נחלתו יתבשלו לפני פירות שאר ההרים. ד"א, ההרים של יוסף נבראו לפני שאר ההרים. והגבעות שבנחלתו תמיד יגדלו פירות, ולעולם לא יפסקו, אף כשגשמים לא ירדו. טז. ארצו תהא מלאה בכל מיני מגדים. וכל זה בברכת ה' שנגלה אל משה בסנה. תבוא ברכה זו לראשו וקדקדו של יוסף, שהפרישוהו אחיו למכרו. יז. יהושע שיצא מזרעו יהיה מלך חזק כשור, וקרניו נאות כראם, ובקרנים אלו ינצח את ל"א המלכים בארץ, ויהרוג בהם רבבות, וגדעון הבא משבט מנשה יהרוג אלפים מהגויים.

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ג

זבולון ויששכר - יח. זבולון יצליח בצאתו לסחורה, ויפרנס את יששכר, ועי"ז יששכר יצליח בתורה. **יט.** זבולון יזכה בשפע מיוחד מהים ומהחול שבשפת הים, ויתן ליששכר, וכך יששכר יהיה פנוי לתורה, עד שיזכה לקבוע את עתי השנה, ועי"ז ידעו כל ישראל מתי לעלות לרגל ולהקריב קרבנות. **ד"א,** הגויים יבואו לקנות מזבולון את הסחורות היקרות שיוציא מהים, ואח"כ יעלו לירושלים לראות את ביהמ"ק, ורואים בשבחם של ישראל, ולבסוף יתגיירו, ויקריבו קרבנות של גרי צדק.

גד - כ. שבט גד מרובים יהיו, ולכן יזדקקו להרחיב את נחלתם, וישכנו על גבול הארץ, ויהיו מפורסמים בגבורתם, שחותכים את ראש האויב עם הזרוע במכה אחת. **כא.** והטעם שראה לבקש חלק בארץ סיחון ועוג, הוא מכיון ששם עתיד משה רבינו להקבר, אשר קברו נעלם מכל אדם. לפירוש א', ואף שנטל חלקו בעבר הירדן, יעברו חלוצים בראש העם בכיבוש ארץ ישראל, ובזה יקיימו הבטחתם למשה, וכן ראוי לעשות. **ד"א,** במלחמת סיחון ועוג, משה יצא להילחם בראש העם, ולא כמלכי אומות העולם הנשארים מאחור. וגם עשה צדקה לפני ה', שלימד לישראל את חוקיו ומשפטיו.

דן - כב. דן יהא חזק כאריה. ארצו תהא שותה מנהר הירדן, שעיקר זינוקו מתחיל בבשן הנמצא בחלקו של דן. **ד"א,** דן יזנק מנחלתו ליטול נחלה נוספת, מכיון שהראשונה אינה מספיקה לו.

נפתלי - כג. כל יושבי ארצו יהיו שבעי רצון מהפירות הגדלים בה. והיא מלאה בברכת ה'. והוא יירש את ים הכינרת וגם חלק מהיבשה, בכדי לפרוס שם מצודות לדגים.

אשר - כד. הוא יתפַּרַךְ בבנים. לפירוש א', הוא יִרְצָה את אחיו בזה שימכור להם שמנים מיוחדים, והם יִרְצוּ אותו בתבואה שלהם. **ד"א,** בנוותיו יינשאו למלכים וכהנים גדולים הנמשחים בשמן זית, ויהיו מרוצות להם. וארצו תהיה נובעת שמן כמו מעין. **כה.** ארץ ישראל נעולה ומוגנת על ידי הרי נחלת אשר, אשר מהם אפשר לחצוב ברזל ונחושת.

ברכות משה רבינו לכל ישראל

כה. ארץ ישראל מוגנת על ידי גבורים היושבים בגבולותיה, (**ד"א,** על ידי הרי נחלת אשר כנ"ל). לפירוש א', ימי זקנותם של ישראל יהיו טובים כימי נעורותם. **ד"א,** כל זמן שאתם עושים רצונו של מקום, ארצכם תהיה מבורכת, וכספם וזהבם של הגויים יזובו אליכם, ע"י שיבואו לסחור עימכם. **כו-כז.** דע לך ישראל, שאין בכל אלוהי הגויים, אלהים חזק כאלוקינו שעוזר לך בכל. והוא שולט על השמים, ועל השחקים, והוא בחר לו את השחקים למעון, שהוא קדם לכל אלהים. ומתחת מעונתו נמצאים כל גיבורי העולם (סיחון ועוג), והוא גירשם מפניך, ואמר לך להשמיד אותם. **כח.** עם ישראל ישכנו בארץ המגדלת דגן תירוש ויצהר בבטחון גמור, שכל אחד ישב לבדו, ולא ישבו יחדיו מפחד האויב, וכפי שבירכם יעקב שה' "והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", וגם יתברכו בברכת יצחק "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש".

סיום דברי משה אל ישראל

אחר שסיים לברכם, אמר להם, שבאמת אינם צריכים ברכה פרטית לכל שבט, כיון שמבורכים הם בכל הברכות. **כט.** ומסיים משה: מאושרים הנכם עם ישראל, שאתם נושעים בה', והוא מגינכם ועוזרכם, ואתם מתגאים וסומכים על ה', ובעזרתו תנצחו את הגויים בנצחון כ"כ חזק, שמרוב פחדם הם ישקרו ולומר שאינם אויביכם (כפי שעשו הגבעונים), ואתה תשפיל את מלכיהם הגאים.

המשך פרשת וזאת הברכה

פרק ל"ד

א. וַיַּעַל מֹשֶׁה, מִעֲרֹבַת מִזְבֵּחַ אֶל הַר נָבוֹ, רֹאשׁ הַפְּסָגָה, אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ, וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן; מִעֲרֹבַת מִזְבֵּחַ אֶל הַר נָבוֹ. כִּמָּה מַעֲלוֹת הֵיוּ, וּפִסְעוֹן מֶשֶׁה צִפְסִיעָה אַחַת: **אֵת כָּל הָאָרֶץ**. הִרְאֶהוּ אֵת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹתָהּ, וְהַמַּיִקִּין הָעֵתִידִים לֵהיוֹת מַיִקִּין לָהּ: **עַד דָּן**. הִרְאֶהוּ בְּנֵי דָן עֹבְדִים עֲבֹדָה זָרָה שְׁנֹאמֵר "וַיִּקְיָמוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֵת הַפֶּסֶל" (שופטים יח, ז), וְהִרְאֶהוּ שְׁמֹשׁוֹן שְׁעֵתִיד לֵאמֹר מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ:

ב. וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי, וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה, עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:

וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי. הִרְאֶהוּ אֶרְצוֹ בְּשָׁלוֹתָהּ וּחֹרֶבְנָהּ, וְהִרְאֶהוּ דְּבוּרָה וּבֶרֶק מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי, נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחַיִּילוֹתָיו: **וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה**. הִרְאֶהוּ אֶרְצָם בְּשָׁלוֹתָהּ וּבְחֹרֶבְנָהּ, וְהִרְאֶהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְנָעַן שָׂבָא מֵאֶפְרַיִם, וּגְדֵעוֹן שָׂבָא מִמְנַשֶּׁה נִלְחָם עִם מִדִּין וְעַמְלֹק: **וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה**. בְּשָׁלוֹתָהּ וּבְחֹרֶבְנָהּ, וְהִרְאֶהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִלְחָנוֹם: **עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן**. אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשָׁלוֹתָהּ וּבְחֹרֶבְנָהּ. דָּבָר אַחֵר אֶל תִּקְרִי הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, אֲלֹא הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן, הִרְאֶהוּ הַקֶּבֶ"ה כָּל הַמַּאֲוָרְעוֹת שְׁעֵתִידִין לִיאֲרֹעַ לְיִשְׂרָאֵל עַד שִׁחְיוֹ הַמָּתִים:

ג. וְאֵת הַנֶּגֶב, וְאֵת הַפָּקֶר, בְּקִעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים, עַד צִעֵר:

וְאֵת הַנֶּגֶב. אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דָּבָר אַחֵר, מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה, שְׁנֹאמֵר "וַיַּעֲלֹ בְּנֶגֶב וַיִּבֹּא עַד חֲצֹרֹן" (במדבר יג, כה): **וְאֵת הַכֶּכֶר**. הִרְאֶהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כָּלִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֹאמֵר "בְּכֶכֶר הִירְדָן יִלָּקֵם הַמֶּלֶךְ בַּמַּעֲבָה הָאֵלֶּמָּה" (מלכים-א ז, מז):

"וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֲרֹבַת מִזְבֵּחַ, מֵהָ בֶּאֱלֹמֶר, בֹּזֵה שֶׁנִּכְתַּב שְׁעֵלָה מִ"עֲרֹבַת מִזְבֵּחַ" _____
 "וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ", מֵהָ הִרְאֶה לּוֹ: א. _____ ב. _____
 "עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן", כִּי־צָדַד יֵשׁ לִקְרוֹת הַפֶּסֶק לִפְיִ פִּירוֹשׁ ב' בְּרִש"י _____

"וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ", (סְמָן לִיד כָּל פֶּסֶק אֶת מִסְפַּר הַמַּאֲוָרְעִים הַמִּתְאִים)

לשון הפסוק		המאורע שהקב"ה הראה למשה	
"עד דן"	8.	מלחמת גדעון עם מדין ועמלק	1.
"עד דן"		מלחמת דבורה וברק עם סיסרא וחילותיו	2.
"ואת כל נפתלי"		דרומו של ארץ ישראל	3.
"ואת ארץ אפרים ומנשה"		מערבו של ארץ ישראל	4.
"ואת ארץ אפרים ומנשה"		מלחמות יהושע עם מלכי כנען בכיבוש הארץ	5.
"ואת כל ארץ יהודה"		כל מה שעתיד ליארע לישראל עד תחיית המתים	6.
"עד הים האחרון"		מלכי בית דוד, ונצחונם במלחמותיהם	7.
"עד הים האחרון"		שבט דן עובדים עבודה זרה	8.
"ואת הנגב"		קברי האבות במערת המכפלה	9.
"ואת הנגב"		שלמה המלך יוצק את כלי בית המקדש	10.
"ואת הככר"		שמשון הגיבור שעמד לישראל למושיע	11.

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ד

ד. וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו, זֹאת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיָּעֶקֶב לֵאמֹר, לְזֶרַעְךָ אֶתְנֶנָּה. הָרְאִיתִּיהָ בְּעֵינֶיךָ, וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

לאמר לזרעך אתננה הראיתיך. כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב, שזוהי שנסבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיך כך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך, הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בזה, ותלך ותגיד להם:

"אשר נשבעתי וכו' לאמר", מי יאמר למי

ומה הוא יאמר להם

ומדוע לא שלחו לומר זאת, אחר קיום השבועה לגמרי, כשייכנסו לארץ

וכך פירוש הפסוק לפי דברי רש"י:

ה' הראה למשה רבינו את הארץ, בכדי שילך לאבות ויאמר להם שה' קיים את השבועה שנשבע להם - לזרעך אתננה. הראיתיך בעיניך - אמנם היה עדיף שתחיה עד שבני ישראל יהיו נטועים וקבועים בארץ, ורק אז תלך לומר זאת לאבות. אלא שגזירה היא מלפני ששמה לא תעבור.

ה. וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְדְּ ה', בְּאֶרֶץ מִזְרָב עַל פִּי ה':

וימת שם משה. אפשר משה מת וכתב "וימת שם משה", אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע, רבי מאיר אומר, אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר "לקוח את ספר התורה הזה" (לעיל לא, כו), אלא הקב"ה אומר, ומשה כותב בלמע (נבא בתרא טו): **על פי ה'.** בנשיקה:

וימת שם משה, מה קשה על זה

מה מתרץ ת"ק

"לקוח את ספר התורה הזה", מה מקשה מזה רבי מאיר על ת"ק

וכיצד מתרץ רבי מאיר

וימת שם על פי ה', מה הכוונה שהוא מת על פי ה'

בביאור תירוצו של רבי מאיר, מצינו כמה אופנים:

אופן א': פירש המהרש"א (ב"ב טו): "ומיהו לא מיחזי כשיקרא, דכולה ס"ת עד "וימת שם משה", הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, וכאן מן "וימת" שינה, שהקב"ה אומר ומשה כותב, ולא היה משה אומר, ומשום הכי לא מיחזי כשיקרא, שהרי לא היה אומרו בשעת כתיבה כמו בשאר כל התורה. והוסיף עוד לומר, דגם הכתיבה מ"וימת שם משה" נשתנה משאר הכתיבה שהיה בדיו, וכאן בדמע, דלא הוי כתב גמור וכו', ולכן לא מיחזי כשיקרא כלל, לא האמירה ולא הכתיבה".

אופן ב': ה"בן איש חי" בספרו בן יהודע, כתב: "הגאון מהרא"ו ז"ל (הגרא מוילנא) פירש לשון דימוע, ר"ל אותיות מעורבות זה בזה, ואינם חלוקים לתיבות, ואחר שנפטר חילקם לתיבות, ככתוב לפנינו". ביאור דבריו, שהקב"ה הקריא למשה אותיות רצופות כך: "וימתשמושהבדיהוהבארצמואבעלפייהוה" בלא חלוקה למילים, ואחר מיתת משה חילקם יהושע לתיבות כפי שכתוב לפנינו, ובזה מיושב ששמה לא כתב את המילים "וימת שם משה" אלא כתב אותיות.

ביאור דברי רבי מאיר "מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע"

	במה שונה כתיבת ח' הפסוקים, מכתבת שאר התורה	מדוע אין בפסוקים אלו משום מיחזי כשיקרא	"דמע", האם הפירוש דמעות, או עירוב
לפי המהרש"א		א. כיון שלא אמר הדברים שפ"ו.	
		ב. שכתב בכתב שאין מתק"פ.	
לפי הגר"א		כיון שכתב רק אותיות לא מילים.	

המשך פרשת וזאת הברכה פרק ל"ד

ו. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְאֶרֶץ מוֹאָב, מוֹלַד בֵּית פְּעוֹר, וְלֹא יָדָע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ, עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ויקבור אותו. הקב"ה בכבודו. רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו, וזה הוא אחד משלשה חתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן, וכיוצא בו "ציוס מלאת ימי נזרו יציא אותו" (במדבר ו, יג), הוא מביא את עצמו, כיוצא בו והשיאו אותם עון אשמה ויזכר (כז, טו), וכי אחרים משיאים אותם, אלא הם משיאים את עצמם: **מול בית פעור**. קברו היה מוכן סם משקת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה מ"ו):

ויקבור אותו, לא נאמר בפסוק מי הוא הקובר, ונחלקו בזה תנאים:

מי קברו, לפי: ת"ק _____ רבי ישמעאל _____

פירוש דברי רבי ישמעאל, אף שכתוב "אותו", הכוונה לעצמו, דהיינו שהוא קבר את עצמו, וכך מפרש רבי ישמעאל "אותו" בעוד ב' מקומות.

מול בית פעור, מדוע נקבר דוקא שם _____

מתי נברא קברו של משה _____

ז. וּמֹשֶׁה, בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמוֹתָיו, לֹא כָהֲתָה עֵינּוֹ, וְלֹא נָס לָחָה:

לא כהתה עינו. אף משמת: **ולא נס לחה**. לחלוחית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו:

ומשה ... במוותו לא כהתה עינו, ולא נס לחה, האם הכוונה לפני מותו, או לאחר מותו _____

לא נס לחה, פרש _____

ביאור דברי רש"י, שהיה צריך לכתוב 'וימת משה בן מאה ועשרים שנה', וזוהי שהסמך "במותו" ל"לא כהתה עינו וגו'", משמע שבא לדרוש "במותו לא כהתה עינו, ולא נס לחה" (ע"פ גור אריה).

ח. וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב, שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְכִי אֲבֵל מֹשֶׁה:

בני ישראל. הזכרים, אבל נאמר, מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר "כל בית

ישראל" (במדבר כ, כט), זכרים ונקבות:

ויבכו בני ישראל, ומה כתוב במיתת אהרן _____

ומדוע אצל אהרן בכו גם הנשים _____

ט. וַיְהִי־שֶׁעַן בֶּן נֹזֶן מֵלֵא רֹחַ חֲכָמָה, כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ, כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה:

י. וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אֲשֶׁר יָדָעוּ ה', פָּנִים אֶל פָּנִים:

אשר ידעו ה' פנים אל פנים. שהיה לבו גם בו, ומדבר אליו בכל עת שרואה, כענין שנאמר "ועתה לעלה אל ה'" (שמות לז, ל),

"עמדו ואשמעה מה יאמר ה' לכם" (במדבר ט, ח):

אשר ידעו ה', פנים אל פנים, כתב רש"י "שהיה לבו גם בו", פירוש שהיה משה רגיל ומקורב אל ה'

לענין מה מצינו את הקורבה המיוחדת של משה _____

יא. וְכֵן לֹא קָם נָבִיא כְּמֹשֶׁה, וְכָל הָאֲתוֹת וְהַמּוֹפְתִים, אֲשֶׁר שָׁלַח ה', לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, לְפָרְעֹה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרֶצוֹ:

יב. וְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה, וְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל, אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל: (חזק)

ולכל היד החזקה. שקיבל את התורה בלחות בידיו: **ולכל המורא הגדול**. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והגורא: **לענין כל**

ישראל. שנשאו לבו לשבור הלחות לעיניהם, שנאמר "ואשכרם לעיניכם" (דברים ט, יז), והסכימה דעת הקב"ה לדעתו,

שנאמר "אשר שברת" (שמות לז, א), יישר כחך ששברת (שבת פז):

היכן מרומז בפסוק: "קבלת הלחות" _____ "שבירת הלחות" _____

ומניין שהקב"ה הסכים לזה ששיבר את הלחות _____

אלו מעלות של משה רבינו הוזכרו: בפסוק י' _____

בפסוק י"א _____

בפסוק י"ב: א. _____ ב. _____ ג. _____

חזק חזק ונתחזק